

100 år sedan rotesoldaterna ersattes av allmän värnplikt

UNDER 1500- och 1600-talen började en svensk stående armé att formas, och den slutliga förordningen om indelningsverket kom under Karl XI:s tid på 1680-talet. Vid Højentorp strax norr om Varnhem i Valle härad uppvisas ett stenbord, där kungen lär ha suttit och undertecknat stadgan. Bönderna i landet sammanfördes i rotar, och varje rote skulle avsätta jord till ett soldattorp och anställa en soldat, som skulle godkännas av myndigheterna.

I Peter Hjortstams och Leif G Axelssons utmärkta bok **Indelta soldater i Kullings kompani** (1992) kan man få veta en hel del om soldaterna i vår trakt. Kullings kompani bestod av 150 rotar, uppdelade på 6 korpalskap med 25 man i varje. Man får i denna bok kortfattade besked om soldaternas namn, tjänstgöringstid, civilstånd (gift eller ogift), längd och slutliga öde – vanligen stupad eller avskedad, ofta med goda vitsord, ibland avskedad på grund av mindre god kvalitet: kasserad på grund av vanfrejd, en liderlig karl som roten ansökte om att få ersätta med en bättre. Det fulaste omdöme jag träffade på gällde 1125 Petter Joelsson Öhrn i Bänatorp Västergården, Algutstorp, om vilken det 1742 noterades: "Liderlig och så förmäten uti allt sitt uppförande att alla befara honom för dess många skälstycken. Får avsked uppå rotens trägna påståenden". Det var ord och inga visor, det!

Som motto för den indelte soldaten kunde stå **svärdet och plogbilen**. Han odlade sin jordbit, och han fick dra till exercisheden och öva, och ibland – på 1600- och 1700-talen ganska ofta – gå ut i fält och delta i många krig. Han var alltså lantman lika mycket som han var soldat. Det var den svenska jorden som bar upp vårt försvar. 1901 avlöstes detta system, och vi införde allmän värnplikt.

Peter Hjortstam Leif G Axelsson

Indelta soldater i Kullings kompani

Indelte soldaten 1195 Gustav Emil Törnqvist

INDELTE SOLDATEN 1195 Gustav Emil Törnqvist. Foto 1887. Här återgivet från Peter Hjortstams och Leif G Axelssons bok.

DESSA unga soldater i Kulling fick dra i fält vid många tillfällen. Många expeditioner slutade olyckligt, och påfallande är, att det ofta dog fler i olika sjukdomar än i strid. Så var det i en expedition till Tallin 1710, där en pestepidemi bröt ut och endast ett fåtal av våra soldater kom hem igen med livet i behåll. 1712 marscherade man till Karls-

hamn, varifrån man skeppades över till Tyskland och deltog i slaget vid Gadebusch, där 75 man sårades och 22 stupade. Riktigt galet gick det 1713, när regementet befann sig i fästningen Tönningen i sydligaste Jylland. Sjukdom härjade bland manskapet och 6 maj kapitulerade fästningen och 600–800 man tillfångatogs. Efter åtskilliga andra äventyr av-

slutades krigandet med erövringen av fästningen vid Fredrikshald den 4 augusti 1814, och den 14 augusti stormades ett kanonbatteri vid Kjöllebergsbro – den sista strid som svenska armén utkämpade. Sedan dess har vi i Sverige varit förskonade från krig, trots att två världskrig sedan dess rasat.

Det var inte bara militära kommanderingar de indelta soldaterna fick åtlyda. När vi kom i fredsperioden från 1814, kunde de till exempel beordras delta i grävandet av Göta kanal eller tjänstgöra som fångvaktare vid Karlstens fästning i Marstrand eller på Älvsborgs fästning. Fästningarna var den tidens fångvårdsanstalter.

EN TRAGISK olycka inträffade i Lilla Edet 1830. En grupp soldater läg förlagda på böhussidan av Göta älv och kommanderades över älven för att släcka en brand som utbrutit i sågverken på västgötasidan. Vid återfärden över älven kantrade färjan och for utför fallet. En minnessten i Lilla Edet erinrar om den svåra olyckan. Det kan vara av intresse att räkna upp de omkomna. Det ger upplysning om namnskicket bland de indelta soldaterna.

Av 45 omkomna var 13 från Kullings kompani, nämligen 1141 Berggren, trumslagare, Fullestad, 1149 Kihl, Hol, 1135 Örn, Ödenäs, 1159 Vik, Hemsjö, 1160 Blomqvist, Hemsjö, 1163 Brask, Hemsjö, 1167 Lilla, Hemsjö, 1172 Granat, Horla, 1175 Lust, Horla, 1186 Hallgren, Alingsås socken, 1198 Ljungren, Östad, 1199 Fröjd, Östad, och 1200 Tall, Östad. Det är förbryllande, att Östad-knektarna (de från Hjällnäs och Ålanda) räknas till Kullings kompani, eftersom Östad låg i Ale härad. Man får se upp eftersom Östad är såväl en socken i Ale härad som en by i Lena socken, där tätorten kallas Östadkulle. (Forts. i kommande nr)

CARL HYLANDER